

ців (UNHCR), 2018. URL : http://vpl.com.ua/wp-content/uploads/2018/11/UA_IDPs_housing-programs_review.pdf.

14. Напрацювання Робочої підгрупи з питань житла, реституції, компенсації за втрачену власність міжвідомчої Робочої групи з удосконалення національного законодавства стосовно захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб, створеною при Міністерстві з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (2016–2017 рр.), за технічної підтримки Проекту Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», імплементованого в межах Плану дій Ради Європи для України 2015–2017 рр.

15. Victims of the Armed Conflict in Eastern Ukraine in 2014–2018, part 1 / Kharkiv Human Rights Protection Group, public organization «Mirnyy Bereg» in the framework of the activity of CivilM+ platform, 2019. URL : <https://civilmplus.org/en/publications/victims-of-the-armed-conflict-in-eastern-ukraine-in-2014-2018-part-1/>.

БРИТАНСЬКА О. В.

аспірант

(Міжрегіональна академія управління персоналом)

УДК 343.85

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-24>

ЗАПОБІГАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

У статті досліджено поняття пенітенціарної злочинності неповнолітніх в Україні. Охарактеризовано сутність запобігання злочинності загалом та роз'яснено значення запобігання пенітенціарній злочинності неповнолітніх зокрема.

Ключові слова: пенітенціарна система, злочинність неповнолітніх, запобігання, кримінологія.

В статье исследовано понятие пенитенциарной преступности несовершеннолетних в Украине. Охарактеризована сущность предупреждения преступности в целом, и разъяснено значение предотвращения пенитенциарной преступности несовершеннолетних в частности.

Ключевые слова: пенитенциарная система, преступность несовершеннолетних, предотвращение, криминология.

The article deals with the concept of juvenile delinquency in Ukraine. The essence of prevention of crime in general and the importance of preventing juvenile penitentiary crime, in particular, are described.

Key words: penitentiary system, juvenile delinquency, prevention, criminology.

Вступ. Сучасні держави світу реалізують свої намагання щодо якомога глибшого дослідження всіх способів ефективного утвердження та укріплення функціонування інституту прав і свобод людини і громадянина. Для сучасної світової спільноти запобігання злочинності

та боротьба з нею є одним із найбільш пріоритетних напрямків розвитку, оскільки її існування ставить під загрозу не лише індивідуальні права окремих громадян, а й безпеку суспільства та світової спільноти в цілому. Злочинність є тим чинником, що значний період часу гальмує розвиток суспільства, ставить під загрозу як індивідуальні права громадян, так і державну безпеку загалом. У свою чергу, питання запобігання пенітенціарної злочинності неповнолітніх є досить широким, а проблеми в даному аспекті виникають із забезпеченням попередження злочинності не лише у відкритому просторі, а й у місцях відбування покарання.

Пенітенціарна злочинність неповнолітніх є однією з найбільш небезпечних форм злочинності, оскільки місця позбавлення волі за своєю сутністю повинні сприяти ресоціалізації особи, яка вчинила злочин, та перевиховувати останню, але в разі, якщо високий рівень злочинності спостерігається, в даній площині всі цілі, поставлені перед пенітенціарною системою, є недосяжними.

Розробленням шляхів вирішення актуальних питань запобігання пенітенціарній злочинності та злочинності неповнолітніх займається значна кількість сучасних учених як із галузі кримінального права, так і з галузі криминології, а саме: С. Лукашевич, В. Горбачевський, В. Пивоваров, І. Цибульська, Б. Головкін, М. Валуйська та багато інших. Проте, незважаючи на широку ступінь дослідженості, дана тематика не втрачає актуальності із часом та у зв'язку із систематичними державними перетвореннями.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності запобігання пенітенціарній злочинності неповнолітніх в Україні. Постановка мети, у свою чергу, дозволяє окреслити перелік **завдань**, до яких відносяться: 1) загальнотеоретичний аналіз підходів до розуміння понять «запобігання злочинності», «запобігання пенітенціарній злочинності», «злочинність неповнолітніх» та окреслення їх змісту і взаємозв'язку; 2) з'ясування основних напрямів запобігання пенітенціарній злочинності в Україні; 3) окреслення нормативно-правового підґрунтя функціонування відповідного інституту.

Результати дослідження. Автором анонсовано ряд завдань, що потребують вирішення, одним із яких є загальнотеоретичний аналіз підходів до розуміння понять «запобігання злочинності» та «запобігання пенітенціарній злочинності».

Запобігання злочинності за своїм сутнісним наповненням трактується як діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень, не допускає їх вчинення. Запобігати – означає «не допускати чогось задалегідь, відвертати». Такий результат досягається шляхом застосування заходів профілактики, що «запобігають, відвертають щось» [2, с. 827], попередження, тобто «застереження проти чого-небудь» [2, с. 569], або припинення розпочатих правопорушень, що тлумачиться як «змушування перестати щось вчиняти» [2, с. 717].

Злочинність має соціальну та біологічну форму походження, але все ж із плином часу поняття злочинності трансформується та з урахуванням викликів часу набуває нового забарвлення і розширюється, про що детально свідчать сучасні погляди вчених на вказане питання. Сьогодні вчені схиляються до позиції про те, що злочинність – це внутрішня схильність індивіда до вчинення злочину, тому під злочинністю потрібно розуміти властивість людини, соціального інституту, суспільства, окремої країни, глобального суспільства відтворювати безліч небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддається кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон [3; 4].

Тобто запобіганням злочинності є здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами діяльності стосовно попередження та недопущення вчинення небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддається кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон.

Поряд із цим, урахуваючи специфіку дослідження, в контексті запобігання саме пенітенціарній злочинності необхідно звернути увагу на підходи до розуміння цього поняття.

Наприклад, В. Голіна зазначає, що злочинність у місцях позбавлення волі йменується як «карна» злочинність, тобто така, яка має місце під час відбуття покарань, або як «пенітенціарна», що охоплює злочини, що вчинюються в пенітенціарних установах – місцях поз-

бавлення волі. Тоді як Лукашевич С.Ю. розглядає злочинність у місцях позбавлення волі як частину рецидивної злочинності, що проявляється в сукупності повторних злочинів засуджених, вчинених ними в період відбування покарання [5, с. 9].

Із цього приводу доречно привести дефініцію, яку надає В. Горбачевський: злочинність у місцях позбавлення волі – це система злочинів, зареєстрованих в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, та кількість засуджених до позбавлення волі, які їх вчинили за відповідний період – час відбування покарання [6, с. 73].

В. Климкіним запропоноване визначення пенітенціарної злочинності (у широкому розумінні) як такого соціально-психологічного деструктивного явища, в якому відтворюються природні закономірності негативного впливу на засуджену особу факту ізоляції, які, відповідно, зумовили й головну сутність пенального конфлікту та кримінальної субкультури, що, на думку вченого, є відтворенням об'єктивних протиріч між особистістю та зовнішнім світом в умовах ізоляції від суспільства та об'єктивного прояву самоорганізації засуджених [7].

В. Меркулова підкреслює, що йдеться передусім про суттєву ступінь закономірного негативного впливу на особу факту перебування в ізоляції, що є сутністю та змістом покарання у вигляді позбавлення волі. В умовах суперечливого впливу протилежних за своїм характером кримінальної субкультури та адміністрації установи опиняється більшість засуджених, яка утримується в кримінально-виконавчих установах закритого типу. Це, у кращому разі, може призвести до конформізму та нейтральної поведінки, але ж ніяк до самовдосконалення та виправлення особи, а в гіршому випадку призведе до правопорушень [8, с. 190–193].

Тож на підставі запропонованих думок необхідно узагальнити, що під запобіганням пенітенціарній злочинності неповнолітніх вчені розуміють здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами діяльності стосовно попередження появи соціально-психологічного деструктивного явища в неповнолітніх осіб, що відбувають покарання, в якому відтворюються природні закономірності негативного впливу на засуджену неповнолітню особу факту ізоляції, а також здійснення обліку і фіксації вже вчинених діянь із метою їх профілактики та попередження в подальшому. Поряд із цим слід зауважити, що вплив на даних осіб зменшується залежно від характеру вчинених ними діянь, моральних якостей та атмосфери в установі відбування покарання. Оскільки неповнолітні є особливою групою суб'єктів злочину, що потребують серйозних виховних та ресоціалізаційних впливів на свідомість із метою попередження вчинення ще більшої кількості злочинів ними в майбутньому.

До специфічних ознак даного різновиду злочинності належать: специфічне місце вчинення злочину (злочини вчиняються в установах виконання покарань у вигляді позбавлення волі і обмежені територією цих установ); своєрідний суб'єкт злочину (неповнолітня особа, яка засуджена за вчинення злочину і відбуває покарання у вигляді позбавлення волі); спрямованість проти інших засуджених або проти осіб адміністративного персоналу установи [9, с. 139].

Поряд із цим молоді вчені звертають увагу на необхідність використання зарубіжного досвіду, а саме для підвищення ефективності запобігання злочинності в місцях позбавлення волі неповнолітніх в Україні слід використовувати досвід іноземних держав. Так, наприклад, у Німеччині всі в'язниці обладнані камерами відеоспостереження, створюються належні умови для проведення дозвілля ув'язнених, усіяко заохочується правомірна поведінка.

Тюремна система Англії спрямована на забезпечення особистісного усвідомлення злочинця та заснована на трьох ключових принципах: безпека, контроль і справедливість. У Нідерландах в'язниці нагадують будинки, бо замість ґрат встановлені броньовані стекла, ув'язнені залучені до трудової участі на оплачуваній основі, що дозволяє знизити ризики вчинення ними злочинів у вільний час [10]. Слід зауважити, що в житті неповнолітньої особи, незалежно від вчинення нею злочину, дозвілля та формування кола інтересів (у тому числі залучення до оплачуваної праці) також суттєво впливає на формування цілісного світосприйняття і може вплинути на усвідомлення неповнолітнім неправомірності вчиненого ним діяння і попередити рецидив у майбутньому.

Поряд із цим досвід зарубіжних країн (зокрема, Німеччини, Франції, Нідерландів) у запобіганні пенітенціарній злочинності доводить, що, окрім дієвого технічного оснащення в'язниць (спостереження за ув'язненими за допомогою камер відеоспостереження), розміщення ув'язнених в окремих камерах, підвищення кваліфікації працівників в'язниць, працевлаштування, особлива увага надається розширенню правового статусу засудженого (за рахунок надання якомога більших свобод і привілеїв) із метою посилення особистого значення факту їх втрати в разі вчинення правопорушення, а також прогресивній системі відбування покарання, коли залежно від терміну відбування покарання та поведінки суттєво пом'якшуються режимні вимоги [7, с. 146–148].

Сутнісне наповнення поняття запобігання в умовах пенітенціарної системи виражається у функціонуванні ряду органів, що уповноважені на здійснення відповідних функцій.

Дослідження з пенітенціарної кримінології визначають спеціально-кримінологічне запобігання злочинам в установах виконання покарань як діяльність органів та установ виконання покарань, яка спільно з іншими суб'єктами цього запобігання злочинам спрямована на виявлення й усунення (блокування, нейтралізацію) причин, умов та інших детермінант злочинності в місцях позбавлення волі [11].

Так, ми можемо стверджувати, що саме вказана діяльність виражається в нейтралізації причин, умов та інших детермінантів злочинності в умовах позбавлення волі, але це завдання є досить складним з урахуванням специфіки місцезнаходження відповідних суб'єктів, тобто неповнолітніх осіб.

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам може бути визнано найбільш дієвим способом запобігання злочинності неповнолітніх у даній сфері. І. Богатирьов, відзначає, що для організації ефективної роботи щодо запобігання пенітенціарній злочинності необхідно, щоб усі співробітники органів та установ виконання покарань добре володіли оперативною обстановкою, знали кримінально-правову та кримінологічну характеристику пенітенціарної злочинності, а також структуру міжособистісних відносин засуджених, які відбувають покарання [12, с. 170]. Слід погодитись із автором у тому, що міжособистісні відносини в умовах позбавлення волі, зростання юнацького максималізму та інших психологічних факторів, що впливають на поведінку неповнолітнього – поінформованість про моральний стан особи, є найбільш дієвим способом запобігання пенітенціарної злочинності неповнолітніх.

Спеціально-кримінологічне запобігання пенітенціарній злочинності має на меті вирішення таких завдань: виявляти причини й умови, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень, вживати заходи щодо їх усунення; виявляти осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, а за необхідності ставити їх на оперативно-профілактичний облік; проводити оперативно-розшукові заходи щодо усунення впливу засуджених на інших осіб, які відбувають покарання; здійснювати безпосередній вплив на засуджених, від яких можна очікувати вчинення злочинів, або організувати такий вплив за допомогою проведення оперативно-розшукових заходів, зокрема використовуючи допомогу негласного апарату; з'ясувати ефективність здійснення оперативно-профілактичного впливу на засуджених; виявляти правопорушення, вчинені засудженими, та інформувати про них начальників відділень соціально-психологічної служби й інших посадових осіб; отримувати інформацію про злочинні групи засуджених і забезпечувати її використання з метою локалізації й роз'єднання цих груп; визначати достовірність позитивних результатів профілактичного впливу на засуджених, що перебувають на оперативно-профілактичному обліку; виявляти справжні наміри засуджених після звільнення й інформувати в необхідних випадках оперативні підрозділи органів внутрішніх справ із метою здійснення на звільнених оперативно-профілактичного впливу за місцем проживання [13, с. 51].

Наведена аргументація, яка розроблена авторитетними вченими, дає змогу стверджувати про те, що необхідний інструментарій та широта повноважень притаманні відповідним органам у контексті їх функціонування, проте нормативно-правове закріплення функціонування органів, що здійснюють відповідну діяльність, потребує додаткового дослідження та аргументації.

Висновок. Отже, дослідження сутності запобігання пенітенціарній злочинності неповнолітніх в Україні з урахуванням загальнотеоретичного аналізу підходів до розуміння понять «запобігання злочинності», «запобігання пенітенціарній злочинності», «злочинність неповнолітніх» та окреслення їх змісту і взаємозв'язку, з'ясування основних напрямів запобігання пенітенціарній злочинності неповнолітніх в Україні та окреслення нормативно-правового підґрунтя функціонування відповідного інституту дає змогу аргументувати такі висновки:

1. Запобіганням злочинності є здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами діяльності стосовно попередження та недопущення вчинення небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддається кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон.

2. Під запобіганням пенітенціарній злочинності неповнолітніх вчені розуміють здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами діяльності стосовно попередження появи соціально-психологічного деструктивного явища в неповнолітніх осіб, що відбуваються покарання, в якому відтворюються природні закономірності негативного впливу на засуджену особу факту ізоляції, а також здійснення обліку і фіксації вже вчинених діянь із метою їх профілактики та попередження в подальшому.

3. Сутнісне наповнення поняття запобігання в умовах пенітенціарної системи виражається у функціонуванні ряду органів, що вповноважені на здійснення відповідних функцій. Так, ми можемо стверджувати, що саме вказана діяльність виражається в нейтралізації причин, умов та інших детермінантів злочинності в умовах позбавлення волі, але це завдання є досить складним, з урахуванням специфіки місцезнаходження відповідних суб'єктів.

Поряд із цим потребує висвітлення нормативно-правове закріплення їх функціонування, та має місце необхідність проведення додаткового теоретичного аналізу засад законодавства щодо організації системи запобігання пенітенціарній злочинності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. Том 2. Київ : Аконіт, 2001. 911 с
2. Новий тлумачний словник української мови: у чотирьох томах. Том 3. Київ : Аконіт, 2001. 927 с.
3. Куц В. Поняття злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 34–39. URL : <http://www.chasopysnapu.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/02/kuts.pdf>.
4. Шестаков Д.А. От понятия преступности к криминологии закона. *Общественные науки и современность*. 2008. № 6. С. 131–142, 134–135.
5. Лукашевич С.Ю. Криминологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі : автореф. ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2001. 19 с.
6. Горбачевський В.Я., Топчій В.В. Криминологічний аналіз умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень в установах виконання покарань. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 72–78.
7. Климкін В.М. Криминологічні засади запобігання насильницькій пенітенціарній злочинності в Україні : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, МГУ, 2014. 234 с.
8. Меркулова В.О. Запобігання пенітенціарній злочинності: сутність та напрями реформування кримінально-виконавчого законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. «До нової концепції юридичної освіти», вип. 4-2014.
9. Пивоваров В.В., Цибульська І.О. Злочинність у місцях позбавлення волі: сучасні українські реалії. *Карпатський правничий часопис*. 2015. № 10. С. 138–144.
10. Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр. криминол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А.П. Гетьмана і Б.М. Головкина. Харків : Право, 2017. 420 с.

11. Боднар І.В. Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право» ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2012. 244 с.

12. Богатирьов І.Г. Загальні засади пенітенціарної кримінології. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2012. № 1. С. 170–178.

13. Артемьев Н.С. Профилактика рецидивной преступности (вопросы теории и практики) : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» ; Чебоксарский кооперативный институт. Рязань, 1998. 177 с.

ВІТЮК Г. С.

асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.962

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-25>

ЕТИКА СУДДІ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО СУДОВОЇ ВЛАДИ

Стаття присвячена аналізу взаємозв'язку між реалізацією чинних положень суддівської етики та рівнем суспільної довіри до судової влади. У статті розглянуто поняття суддівської етики, середовище її відображення в поведінці суддів як під час безпосереднього здійснення професійної діяльності, так і поза судовими засіданнями, та проблематика, що пов'язана із цим. Запропоновано потенційно результативні напрямки трансформації певних елементів суддівської етики з метою підвищення загального рівня довіри громадян та суспільства до судової гілки влади.

Ключові слова: суддя, суддівська етика, довіра до суду, судова влада.

Статья посвящена анализу взаимосвязи между реализацией действующих положений судейской этики и уровнем общественного доверия к судебной власти. В статье рассмотрено понятие судейской этики, среда ее отражения в поведении судей как во время непосредственного осуществления профессиональной деятельности, так и вне судебных заседаний, и проблематика, связанная с этим. Предложены потенциально результативные направления трансформации определенных элементов судейской этики с целью повышения общего уровня доверия граждан и общества к судебной ветви власти.

Ключевые слова: судья, судейская этика, доверие к суду, судебная власть.

The article is devoted to the analysis of the relationship between the implementation of the current provisions of judicial ethics and the level of public trust in the judiciary. The article deals with the notion of judicial ethics, the environment of its reflection in the behavior of judges both during the direct realization of profes-

